

MEGÚJUL A GYÖNGYÖSI FERENCES KÖNYVTÁR

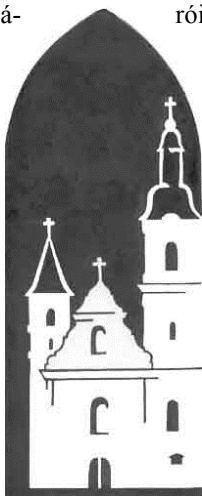
Talán már régi keletű szokás, számomra mégis úgy tűnik, inkább csak az elmúlt húsz évre jellemző nyelvi eufemizmus vagy tabu, egyre jobban terjedő divat a „pénz” szó kerülése. A nyilvános beszédben úgy helyettesítjük be más fogalmakkal, mint korábban, a honfoglalás előtt élő eleink tették a medve, a szarvas vagy a farkas igazi, máigikus, és a kerülés miatt mára feledésbe merült neveivel. Ma már legfőljebb otthon mondjuk, hogy nincs pénz valamire, a közbeszédben inkább forráshiányt említünk, esetleg finanszírozási problémát, a támogatás elmaradását, tökehiányt. Egy sajtótájékoztatót a legritkább esetben hangzik csak el a bűvös „pénz” szó. Ettől persze semmivel se lesz több pénzünk, viszont kifejezésre juttathatjuk a pénz nagyúrunk való alávetettségünket.

A koldulórendek egyik szembeszökő újdonsága épp ezzel kapcsolatos volt: szembehelyezkedtek a XIII. század egyre pénz-központúbbá váló világával. Szent Ferenc egyenesen az ördög ürülékének nevezte a pénzt, és bár követői a történelem folyamán sokszor buktak el a mindenkori korszellem elleni küzdelemben, a kolostorok pénzgazdálkodását a szerzetesek nagyon szigorú módon szabályozták, különösen az obszervancia előretörése után.

Ez a körülmény minden lelkesítő nagy-szerűsége ellenére nem nagyon kedvezett a nagy kolostori könyvtárak létrejöttének, viszont segítette az értékes könyvek megmaradását. A ferences szerzeteseknek saját tulajdonukban lévő könyveik nem lehettek, amit maguknál tartottak, csak használatba – „ad usum” – kapták előljáróiktól, legkésőbb haláluk után min-

den könyv visszakerült a kolostor könyvtárába, de a barátok általában már elhelyezésük vagy új feladatuk, munkájuk esetén megváltak korábbi könyveiktől. Így jöhetett létre a Gyöngyösi Ferences Könyvtár, amely hányatott történelmünk miatt az egyetlen olyan bibliotéka Magyarországon, amelyik ugyanabban a helységben megszakítás nélkül működött a későközépkortól napjainkig.

A gyöngyösi ferences könyvtár nem a gyűjtemény nagysága vagy a kötetek páratlan értéke miatt egyedülálló – bár ezek a szempontok sem elhanyagolhatóak, hanem mert az állomány organikusan, a szerzetesek által ténylegesen használt könyvekből gyarapodott. Más régi könyvtárak többnyire egy nagy alapító, könyvgyűjtő mecénás jótéteményeiből, és így az ő érdeklődésének, állományalakító törekvéseinek eredményeként jöttek létre, Magyarországon főleg a XVIII-XIX. században. A Gyöngyösi Ferences Könyvtár azonban nem ilyen. A XVIII. századtól a kolostor gazdasági iratai között vannak ugyan adatok a tervszerű vásárlásokra és kötete-



tésekre is, de az állomány nagyobbik része a ténylegesen használt könyvekből áll, ezért a gyűjtemény rendkívül alkalmas arra, hogy következtetéseket vonjunk le a korájukor-későközépkor kolostori művelődési állapotaira vonatkozóan.

A gyöngyösi kolostor középkori könyvtáráról persze nagyon keveset tudunk biztosan, mai formája elsősorban az ezerhétszázas évek első felének eredményeként alakult ki: Wrancsics Ferenc házfőnöksége alatt a rendház asztalos testvére, Oszler Liborius új polcokat, könyvszekrényeket készített, olyanokat, mint a szécsényi és valószínűleg a füleki kolostor számára is. Mintái ismeretlenek, a fennmaradt bútorokból azonban világosan látszik, hogy nem a legfrissebb könyvtári divatokat vagy trendeket, a főúri vagy monasztikus rendi gyűjtemények berendezéseit utánozta, hanem inkább a régi, középkori kolostori könyvtárak könyvszekrényeit. Talán éppen csak lemásolta a régi gyöngyösi könyvtár bútorait, amelyeket eredetileg nem a ma látható teremkönyvtári elrendezésben helyeztek el, hanem – szintén a régebbi minták nyomán – kis szerzetesei cellákban. Többek között e miatt is egyedülálló a könyvtár berendezése. Sajnos a könyvtár 1976-os – és mindmáig látható – kialakításakor e körülményeket nem vették figyelembe: a bútorokat inkább a hazai barokk bibliotékák mintájára alakították át és rendezték el teremkönyvtárszerűen. Ezzel azonban

legalábbis csorbult igazi érdekessége, a középkori vonásokat megőrző és sajátosan koldulórendi jellege.

1755-ben három könyvkötő testvér, Boshadt Timót, Kamliger Egyed és Juniper testvér hozzáláttak az elrongyolódott kötések felújításának. A munka több évig tartott, és bár sok száz középkori kötés és jó néhány Trident előtti liturgikus pergamenkódex semmisült meg vagy alakult kötéstáblává munkájuk „mellékhatásaként”, mégis bámulatra méltó a compactorok gondossága és körültekintése. Pótolták a hiányzó lapokat vagy laprészeket, óvatosan vágták körbe a könyveket, és munkájuk tartósságát az azóta eltelt két és félszáz év fényesen bizonyította. Mai értékben kifejezve legalább száz millió forint nagyságrendű lehet ingyenes munkájuk.

Nem csoda, hogy – hozzáértő testvérek hiányában – ilyen mértékű ráfordítás egészen mostanáig nem volt a könyvtár történetében. Ekkora összeg előteremtése nagyon nehéz; a modern kori koldulás, pályázatírás nélkül nem is lenne rá mód. A könyvtár látogatóinak, kutatóinak és öreinek tehát igen nagy öröm, hogy Uniós támogatás megszerzésével a kolostor és a könyvtár mintegy 112 millió forintos támogatásról kapott ígéretet 2010-ben a házfőnök, Kárpáti Kázmér sikeres pályázatával.

Persze egy ilyen értékes gyűjteménynél szinte nincs az a pénz, amit ne lehetne



elkölteni. Mivel a pályázati kiírás idegenforgalmi fejlesztésre vonatkozott, ehhez kellett alkalmazkodnunk. A kapott összeg legnagyobb részét a könyvtár egyes köteteknek, főként a középkori magyar irodalom két kiemelkedő alakjának, Temesvári Pelbárt és Laskai Osvát munkáinak restaurálására fordítjuk, hiszen ez egyedülálló kollektója a könyvtárnak és nagyon alkalmas az önálló bemutatásra is. A magyar ferencesek a XVI-XVII. században előszeretettel használták rendtársuk homiliavázlatait, ezért különösen sok Hagenauban, Párizsban Lyonban nyomtatott ősnymatvány- és antikva Stellarium, Pomerium és Biga salutis-példány maradt fenn Gyöngyösön. Reményeink szerint e mellett még jó néhány kritikus állapotú ősnymatvány restaurálására, a kiállítótér és könyvtár felújítására és audio guide rendszerrel való felszerelésére is lesz mód.

Bár a könyvtár történetével foglalkozók általában teljesen különálló intézményként kezelik a gyűjteményt, valójában 1950-ig a bibliotéka a rendház részeként működött, és a rendszerváltás után ismét rendi kezelésbe került. Így aztán a könyv-

tár „turisztikai fejlesztése” most is a kolostor egészével együtt lehet teljes. Az elnyert támogatásból a középkori épület-együttes egyéb értékei is megújulnak. Megszépül a kolostor kvadruma, ahol gyógynövénykertet alakítanak ki és díszkutat emelnek Kiss Szaléz, a város ferences vértanúja emlékére, akinek boldoggá avatása folyamatban van. A felújítás a kolostor egyik szárnyában működő autista központot is érinteni fogja. Méltó emlékhelyet alakítanak ki a saját kérésére a szentély alatt eltemetett kuruc vezér, Vak Bottyán tiszteletére. A felújítási, korszerűsítési és akadálymentesítési munkálatok a szentélyt, a templomhajót és a gótikus sekrestyét, valamint annak háromszáz éves műemlék bútortát is érintik.

Aki az elmúlt években Gyöngyösre látogatott, biztosan észrevette a ferences templom és kolostor méltatlanul lerongyolódott állapotát. Az elnyert pénzből sajnos minden nem oldható meg, de valami legalább elkezdődhet.

Fáy Zoltán

Magyar Ferences Könyvtár Gyöngyösi
Műemlékkönyvtára

ÚJDONSÁG



Marton József és
Bodó Márta (szerk.)

Ezeréves múltunk.
Tanulmányok az
erdélyi egyházmegye
történelméről

Szent István Társulat,
Verbum

Budapest, Kolozsvár,
2009.

ÚJDONSÁG



Bernád Rita
(szerk. és ford):

Egyházi gyűjtemények
szolgálatában. A gyulafe-
hérvári millenniumi
konferencia
tanulmánykötete

Verbum

Kolozsvár, 2010.

Czékli Béla ismertetőjét ezekről a könyvekről a Magyar Sion folyóirat legújabb számában olvashatják.